

John Steinbeck (1902 – 1968): O myších a lidech (1937)

1

Pár mil na jih od Soledadu zařezává se řeka Salinas až pod samý svah kopce a je tam hluboká a zelená. A voda je tam i teplá, neboť než doteče až do té úzké tůňky, proklouzala a problýskala se už po žlutých písčínách na sluníčku. (...)

Vrbovím a mezi platany vede pěšina, pěšina ušlapaná do tvrda chlapy, kteří sem chodí z rančů zaplavat si v hluboké tůnce, a ušlapaná do tvrda tuláky, kteří se sem večer ušle táhnou ze silnice, aby si udělali herberk blízko vody. (...)

Večer parného dne rozehrál to větříkem mezi listím. Stín na kopcích lezl do výšky. (...) Všechn život tu na chvíli vymřel, když se na pěšině, tam, kde ústila ve volné prostranství u zelené tůňky, vynořili dva lidé.

Šli po ní husím pochodem, a i když se teď ocitli na volném prostranství, jeden z nich zůstal vzadu. Oba byli v cvilinkových kalhotách a cvilinkových kazajkách s mosaznými knoflíky. Na hlavě měli oba černé beztvaré klobouky a přes ramena měli oba přehozeny pevně svinuté rance z houní. První z nich byl malý a pohyblivý, se snědým obličejem, nepokojnými očima a ostrými, pevnými rysy. Všechno bylo na něm docela určité: drobné silné ruce, útlé paže, tenký a kostnatý nos. Za ním krácel jeho opak, obr s beztvarým obličejem, s velkýma bledýma očima, s širokými schýlenými rameny; a krácel neohrabaně, nohy trochu vláčel, asi tak jako medvěd vláčí tlapy. Paže se mu podle těla nekývaly, nýbrž mu podle něho volně visely.

Na volném prostranství se první muž zastavil, a ten za ním málem do něho vrazil. První si sundal klobouk, setřel si ukazováčkem pot z jeho pásky a prudkým pohybem pot z prstu setřepal. Jeho společník shodil ze sebe houni, vrhl se na zem a začal pít z povrchu zelené tůňky; pil dlouhými hlty a frkal do vody jako kuň. Ten malý k němu nervózně přistoupil.

„Lennie!“ okřikl ho přísně: „Nepij mi tolik, Lennie, propánaboha!“ Lennie frkal do vody dál. Ten malý se naklonil a zatřásl mu ramenem. „Lennie! Bude ti zas nanic, tak jako včera.“

Lennie se ponořil do tůňky celou hlavou, s kloboukem a se vším, a pak se posadil na písek; z klobouku mu crčelo na modrý kabát a zatékalo na záda. „To ti je dobrota,“ pochvaloval si. „Napij se taky, Georgi. Jen se jaksepatří napij.“ Slastně se usmíval.

George si sundal stočenou houni a opatrně ji spustil na břeh. „To se neví, jestli je to dobrá voda. Vypadá náká potažená.“

Lennie začal svou ohromnou tlapou cákat ve vodě a svíral a otvíral dlaň, takže voda pokaždé trošičku vyšplíchlá; po tůnce se šířila kola, a když dosáhla druhého břehu, zase se vracela. Lennie se na to zadíval. „Koukni, Georgi, koukni, co jsem udělal.“

George přiklekl k tůnce a rychlými hlty začal pít z naběračky dlaně. „Chut' má docela dobrou,“ uznal, když se napil. (...)

Lennie se na něho nesměle podíval. „Georgi?“

„No, co bys chtěl?“

„Kam to jdem, Georgi?“

Ten malý si stáhl okraj klobouku a na Lennieho se zamračil. „Tak tys to už zapomněl? Abych ti to říkal znovu! Ježíšikriste, jsi ty mi ale boží dřevo!“

„Když já to zapomněl,“ přiznal se Lennie měkkým hlasem. „A říkal jsem si, že to nesmím zapomenout. Na mou duši, Georgi.“ (...)

„(...) To nepamatuješ, jak jsme si zašli do té agentury – Murray a Ready – a jak nám tam dali kartičky, že jsme přijatý, a lístky na autobus?“

„Jakpak by ne, Georgi! Teď už si vzpomínám.“ Zajel rychle rukama do kapes kabátu. „Georgi...“ začal pak krotce. (...)

Zajel si znovu do kapsy. George se na něj přísně podíval. „Copak to taháš z té kapsy?“ (...)

Lennie odtáhl ruku se sevřenou dlaní dále od George. „Ale vždyť je to, Georgi, jen myš.“

„Myš? Živá myš?“

„Ale kde! Obyčejná mrtvá myš. Já ji, Georgi, nezabil. Na mou duši, že ne. Já ji našel už mrtvou.“

„Sem s ní!“ nakazoval George.

„I nech mi ji, Georgi.“

„Sem s ní!“

Lennieho zavřená dlaň pomalu poslechla. George popadl myš a hodil ji přes tůňku na druhý břeh do houští. „Co chceš, prosím tě, dělat se chcípou myší?“

„Po cestě jsem ji moh palcem hladit,“ vysvětloval. (...)

Oba muži, zkušený George Milton a mentálně oslabený Lennie Small, jsou zemědělská nádeníci, kteří putují od farmy k farmě a nechávají se najímat na sklizňové práce. Vlastní rodiny nemají, Lennieho vychovávala stará teta. Oba ovšem mají velký sen, o kterém si Lennie každou chvíli nechává od George vyprávět – jako právě teď, kdy se oba utábořili na břehu řeky, aby si tu na ohni ohřáli fazole a přenocovali, než druhý den dojdou na farmu.

Georgeův hlas zněl teď temněji. Jeho slova byla rytmicky členěna, jako by opakoval něco, co říkal mnohokrát. „Takovej člověk, co chodí jako my dělat po rančích, je na tom světě opuštěnej jako kůl v plotě. Neví, co je to rodina. Neví, co je to vlastní kout. (...“

Lennie byl celý šťastný. „To je ono – to je ono! A teď povídej, jak je to s náma.“

George vykládal dál: „S náma je to jiný. My máme před sebou budoucnost. (...“

Tu mu Lennie vpadl do řeči: „Ale s náma je to jiný. A proč? Protože... protože já mám tebe – a o mě se staráš ty, a ty máš mě – a o tebe se starám já. Proto.“ Blaženě se rozesmál. „Povídej, Georgi, dál.“ (...)

„Tak dobře. Jednoho krásnýho dne si dáme svoje šestáky dohromady a koupíme si maličkej domeček s nějakým tím kouskem pole a krávu a pár prasat a...“

„A budem mít všechno, co srdce ráčí,“ rozjásal se Lennie. „A budem si držet králíky. Povídej dál, Georgi! (...) Když to povídám já, to už není ono.“

„Tak tedy,“ začal George, „budem mít hezky velkou zelinářskou zahradu a králíkárnou a slepice. A když bude v zimě pršet, řeknem si ‚Však ona práce počká‘, rozděláme v kamínkách oheň, posadíme se ke kamínkám a budem poslouchat, jak děšť bubnuje na střechu. To bude!“ (...)

Seděli u ohničku, cpali si ústa fazolemi a usilovně žvýkali. (...)

„Fazole já rád s kečupem,“ zatoužil Lennie.

„No, kečup nemáme. (...) Ty chceš vždycky to, co není! (...) Pokaždý něco vyvedeš. (...) Chtěl prej tý holce jen šmátnout na šaty – jen jí je pohladit, jako by to byla nějaká myš... No jo, ale jak to ona měla vědět, že jí jen chceš šmátnout na šaty? Ona uškubne, a ty držíš ty šaty dál, jako by to byla nějaká myš. Holka začne ječet, a my museli bejt celej den zalezlí v zavodňovací strouze, protože nás chlapi hledali, a za tmy jsme se museli vykrást a táhnout jinam. A tak to chodilo pořád – v jednom kuse. Říkal jsem si, moct tě tak zavřít do klece, a v tý kleci aby bylo nějakých milion myší, aby sis opravdu přišel na svý.“

Bylo už docela tma, ale kmeny stromů a nahoře jejich ohýbající se větve oslňoval oheň. Lennie začal pomalu a opatrně popolézat kolem ohničku, až se dostal těsně k Georgeovi. (...)

„Georgi,“ tichoučce. Žádná odpověď. „Georgi!“

„Co chceš?“

„To já, Georgi, jen tak. Já o ten kečup ani nestojím. Já bych si ho nevzal, ani kdyby byl tady vedle. (...) Já bych nechal všechno tobě.“ (...)

2

Druhý den dopoledne George a Lennie dorazí na farmu a v doprovodu zdejšího starého jednorukého uklízeče Candyho hned zamíří do baráku pro zdejší dělníky.

Barák byl dlouhé obdélníkové stavení. Uvnitř vybílěný, podlaha nenatřená. Ve třech stěnách byla malá čtvercová okénka, ve čtvrté bytelné dveře s dřevěnou závorou. U stěn stálo osm lůžek: pět pokrytých houněmi, na ostatních ležely jutové slamníky. Nad každým lůžkem byla přibita bednička od jablek; její přední strana byla odtržena, takže ten, kdo na tom lůžku spal, měl na své věci dvoupatrovou poličku. A ty poličky nesly náklad všelijakých drobností, mýdla, pudru, holicích strojků a časopisů specializovaných na Divoký západ, které lidé z rančů rádi čtou a rádi se jim posmívají, ale v skrytu srdce jim věří. (...) Uprostřed místnosti stál velký čtvercový stůl s rozházenými kartami a okolo něho byly rozestavené bedny, na kterých sedali hráči. (...)

Vzápětí do baráku přijde správce farmy – její velkopodnikatelští majitelé sídlí kdesi daleko. George Lenniemu zakázal mluvit se šéfy, aby na sebe neprozradil svou jednoduchou mysl – hrozí, že by kvůli tomu práci nakonec nedostali. Správce nad Lennieho mlčením mávne rukou („Ten asi moc řečí nenadělá, že ne.“ A George odpoví: „To ne, ale práce vám nadělá jako žádnéj druhej. Silnej jako bejk.“ Lennie se pro sebe usmál. „Silnej jako bejk,“ opakoval.)

Jiné to ale je se správcovým synem Curleym. Ten je čerstvě ženatý, svůj malý vzrůst si kompenzuje ofenzivním chováním a opájí se samolibostí nad tím, že si vzal nejhezčí dívku z okolí.

Curley přejel očima nové dělníky a odmlčel se. Hodil nevlídně okem po Georgeovi a pak po Lenniemi. (...) Lennie byl z toho pohledu celý nesvůj a nervózně pošoupl nohama. Curley přistoupil ostražitě až k němu. „Jste vy ty nový, co na vás táta čekal?“

„Zrovna jsme přišli,“ odpověděl George.

„Jen ať mluví ten velkej!“ (...)

„Co když on třeba mluvit nechce?“ ozval se znovu George.

Curleyovo tělo se švihem otočilo. „To by bylo, když na něj člověk promluví, aby nechtěl odpovídat. (...) Tak vy ho tedy, toho velkého, mluvit nenecháte. Je to tak?“

„Až vám bude chtít něco říct, však on vám to řekne.“ (...)

„My zrovna přišli,“ ozval se tiše Lennie.

Curley se na něho podíval pevným pohledem. „Tak vidíte, příště, když na vás člověk promluví, tak mu odpovězte.“ Otočil se ke dveřím a vyšel ze světnice...

George ho sledoval... a pak se obrátil k uklízeči. „Co to do něj, prosím vás, vjelo? (...)“ (...)

3

(...) Okny baráku prorážel sice večerní jas, ale v baráku bylo šero. (...)

Venku už bylo téměř tma. Do baráku vešel uklízeč starý Candy a za ním se namáhavě přišoural jeho starý pes. „Brej večír, Slime. Brej večír, Georgi. (...)“

Z šerícího se dvora vešel zavalitý Carlson. Namířil na druhý konec ratejny a rozsvítil druhou zastíněnou žárovku. „Tma je tu větší nežli na dně pekla,“ poznamenal. (...)

Zarazil se a začal čichat, a stále ještě čichaje, pohlédl dolů na starého psa. „Můj ty bože na nebesích, je to ale puch z toho psa! Vyved' ho, Candy, z baráku! Neznám horší puch než puch ze starýho psa. Musíš ho vyvíst.“

Candy se převalil k okraji pryčny. Natáhl ruku a začal starého psa hladit a omlouval se: „Já jsem s ním skoro pořád, a tak mi to ani nepřijde, jak smrdí.“

„Víš, tady ti ho nesnesu,“ vedl svou Carlson. „Ten puch se tu pak drží, i když on už je pryč.“

Těžkým krokem přešel k psovi a zadíval se na něj. „Zuby nemá. Je zchromlej od regma. Co z něj, prosím tě, Candy, máš? A co on má ze světa? Proč ho, Candy, neodstrelíš?“

Stařec byl jako přišlápnutý červ. „Viš... tohle si nech! Mám ho už takový léta! Ještě jako štěně. Co jsem se s ním napás!“ A hrdě dodal: „Když se na něj podíváš dnes, tak bys to nevěřil, ale lepšího ovčáka jsem ve svém životě neviděl.“ (...)

Carlson se nedal odbýt. „Koukej, Candy. Pro toho starýho psa je to jen soužení. Kdybys ho vyved ven a střelil ho hezky do týla,“ nahnul se a ukázal, „hezky semhle, on by ti ani nevěděl, že ho něco kleplo.“

Candy se žalostně rozhlédl. „Ba ne,“ odporoval tichoučce. „Ne, to já bych nedokázal. Mám ho už moc dlouho.“

„Vždyť on z toho života nic nemá,“ naléhal Carlson. „A smrdí jako nevimco. Já ti něco povím. Já ti ho odstřelím sám. Ty sám bys ho tedy střílet nemusel.“

Candy shodil nohy z pryčny. Podrbal si nervózně na tváři štětinaté licousy. „Když já jsem na něj tak zvyklej,“ namítal tiše. „Dostal jsem ho ještě jako štěně.“

„Vždyť je to na tom zvířeti hřích, držet ho ještě naživu,“ přesvědčoval ho Carlson. „Koukej, Slimova fena vrhla zrovna štěňata. Slim ti jistě jedno dá a budeš si ho moct vychovat – vid' že, Slime?“

Kočí si zatím prohlížel klidnýma očima starého psa. „To se ví,“ přisvědčil. „Jestli budeš chtít štěně, tak ho dostaneš.“ Jako kdyby se chtěl vyburcovat k tomu, aby se rozmluvil. „Carlson má, Candy, pravdu. Ten pes z toho života nic nemá. Kdyby mě tak chtěl někdo zastřelit, jestli ze mě jednou bude starej mrzák!“

Candy se na něho bezradně podíval, neboť Slimův názor byl zákon. „Ono by ho to přece jen mohlo bolet,“ projevil obavu. „A já ho opatruju docela rád.“ „Já bych ho střelil tak, že by to ani neucejtil,“ ubezpečoval Carlson. (...)

Candy se díval z obličeje na obličej, hledal pomoc. (...)

Po celou tu dobu se nedal Carlson zatáhnout do hovoru. Díval se dále dolů na starého psa. Candy, všecek nespokojený, Carlsona pozoroval. Po chvíli se Carlson ozval: „Jestli chceš, já ho, potvoru jednu starou, zbavím trápení hned teď, a budeme to mít odbytý. Vždyť on už z toho světa nic nemá. Žrát nemůže, nevidí, neudělá krok, aby ho to nebolelo.“ (...)

Carlson vytáhl z kapsy řemen. Sehnul se a ovázal ho starému psovi kolem krku. Všichni ho, až na Candyho, sledovali. „Pojď, starej. Tak jdem, starej,“ vybídl psa vlídně. A Candyho, jako by se chtěl omlouvat, ujišťoval: „Ani to neucejtí.“ Candy se nepohnul a nic na to neřekl. Carlson trhl řemenem. „Pojď, starej.“ Starý pes se pomalu a toporně postavil na nohy a šel za řemenem, který ho šetrně táhl. (...) Carlson... vyvedl psa do tmy. (...)

V dálce se ozval výstřel. Rázem pohlédli všichni na starce. Všechny hlavy se obrátily k němu.

Ten zůstal ještě chvíli civět do stropu. Pak se pomalu převálil tváří ke stěně a zůstal tak tiše ležet.

George zamíchal hlučně karty a rozdal. (...)

5

Do děje vstupuje i Curleyova manželka, která si je ovšem dobře vědoma, že při vdavkách neměla moc na výběr; na farmě se jí nelíbí a sní o tom, že odejde a stane se filmovou herečkou. Často chodí za dělníky a neváhá se k nim chovat důvěrně; Lennie ji zaujme svou urostlou postavou.

„Víte, tohle já ještě neříkala nikomu. A snad bych to ani neměla říkat. Já ho, Curleyho, nemám ráda. On není hodnej.“ A protože k Lenniemu pojala důvěru, přisunula se blíž a posadila se vedle něho. „Já mohla bejt u filmu a mohla chodit krásně voblíkaná... A mohla jsem vysedávat v takovejch ohromnejch hotelech a dávat se fotografovat. (...) Zvedla oči na Lennieho a celou paží a rukou udělala drobné, ale majestátní gesto, aby ukázala, že dovede hrát divadlo. (...)

John Steinbeck, O myších a lidech, Frýdek-Místek 2004, s. 5 – 18, 21 – 25, 28 – 29, 46 – 51, 89 – 90. Přeložil Vladimír Vendyš.

Poznámky a vysvětlivky:

Candy [kændi]; **Carlson** [ka:lsən]; **Curley** [kə:li]; **cvilinkový** – z hrubší látky; **herberk** – zde improvizované tábořiště na jednu noc (v orig. *to jungle-up* = tábořit takovým způsobem); **George Milton** [džə:dž miltən]; **Lennie Small** [leni: smo:l]; **Murray a Ready** [mari a redi].

John Steinbeck: O myších a lidech: poznámky k interpretaci

Český čtenář této slavné novely se asi nejdříve pozastaví nad jejím **názvem**. Ten odkazuje na známou lyrickou báseň skotského preromantického básníka **Roberta Burnse** *To a Mouse* (v češtině s názvem *Polní myšce, když jí básník vyoral hnízdo*): myška si postavila svůj malý domov (*Ta malá hrstka trávy, stlaní / tě stála kruté namáhání*), ale najednou je po všem (*Tu třesk! pluh krutý projede / tvůj teplý byt...*); báseň se dotýká tématu osobních snů a nečekané zkázy, která je zničí.

Klíčové postavy Steinbeckovy novely mají každá svůj **sen**: **George a Lennie** plánují domek s králíčím chovem – a starý **Candy** se k nim v dramatickém okamžiku svého života připojí –, **Curleyova žena** sní o kariéře filmové hvězdy... Černošský podkoní **Crooks**, největší outsider na farmě, se uchyluje ke svým knihám: ze všech postav novely je nejskeptičtější (ve splnění snů nevěří), ale dokáže zformulovat, že *člověk potřebuje ještě druhýho – mít někoho nablízku*.

Sny jsou dnes nedosažitelné, protože jim stojí v cestě **vnucená osamělost**. Zemědělství dělníci vlastně nemají ani svůj domov. Jejich sny jsou až dojemně skromné, avšak přesto vzdálené, neboť na všechny doléhá tíha starostí o obživu, která v moderním, ale **krizí rozvráceném světě** mizerných mezd nutí člověka **žít ze dne na den** a nedovoluje mu reálně plánovat budoucnost a jít jí cílevědomě naproti. Pro Candyho je jedinou blízkou duší jeho pes, pro George je to Lennie: život s ním je sice svízelný, ale pořád lepší než být sám – což George pochopí v závěru knihy, kdy sice z farmy unikne, ale s vědomím, že tam ztratil osudově mnoho.

Novela je nápadná tím, jak se podobá **divadlu**. Jsme takřka pořád jakoby v jedné dekoraci a děj se posouvá především v **dialozích**, které odrážejí skutečnou, neučesanou mluvu, autentickou stejně jako otlučené, minimalistické prostředí (viz popis baráku) – Steinbeck psal v duchu **realismu**.

Najdeme tu i **skryté odkazy (aluze)**. George se jmenuje Milton – jako **John Milton**, anglický barokní básník, jehož hlavním dílem je umělý epos na biblické téma **Ztracený ráj** (když Crooks vypráví o svém dětství, je zřejmé, že tenkrát právě takový ráj zažil – a pak jej pozbyl). A jestliže se Lennie jmenuje příjmením **Small**, není to jen ironický protiklad jeho fyzické síly, ale hlavně poukaz na dětsky upřímnou stránku jeho povahy (*já mám tebe... a ty máš mě*). A v Novém zákoně Ježíš říká: *Nechte děti a nebraňte jim jít ke mně; neboť takovým patří království nebeské*.

Candy se brání popravě svého **psa**, protože v jeho osudu vidí obraz vlastního, pomalu končícího života. Přitom si povšimněme, že ostatní lidé na farmě přistupují ke Candymu s empatií – chápou jeho stesk, a charismatický kočí **Slim** – bliželec westernových hrdinů – mu nabízí nové štěně. Když zazní Carltonův výstřel, už nikdo Candymu nic neřekne – bylo by to zbytečné. Raději se všichni pustí do nové karetní hry – došlo ke smutné události, ale nebylo možné se jí vyhnout a perspektivní cesta vede jen **dál a vpřed** – nejen pro tuhle partu dělníků, ale i pro společnost jako celek.

Všechny sny ovšem nemají stejnou hodnotu. Lennie je slabomyslný, ale jeho sen je realistický a přirozený: pracovat na svém kousku země. Naproti tomu svůdná Curleyova žena sní o tom, že bude bohatnout ze šoubyznysu. Chvilkové sblížení obou postav samozřejmě nemůže skončit dobře.

